

Dokumentární akreditiv v praxi

7. zcela přepracované a rozšířené vydání

Pavel Andrlé

*komplexní seznámení s dokumentárním akreditivem,
právními souvislostmi a s jeho využitím v praxi*

*podrobné vysvětlení náležitostí
akreditivu a postupů bank*

*vzory nejpoužívanějších dokumentů a přehled
náležitostí kontrolovaných bankami*

*instrukce pro vystavení
dokumentárního akreditivu*

financování akreditivů

*prakticky zaměřená publikace
pro každodenní použití*

Dokumentární akreditiv v praxi

7. zcela přepracované a rozšířené vydání

Pavel Andrle

Grada Publishing

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

*Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude **trestně stíháno**.*

Edice Finanční trhy a instituce

Bc. Pavel Andrlé

Dokumentární akreditiv v praxi

7. zcela přepracované a rozšířené vydání

Vydala GRADA Publishing, a.s.
U Průhonu 22, Praha 7
tel.: 234 264 401, fax: 234 264 400
www.grada.cz
jako svou 7750. publikaci

Realizace obálky Zdeněk Dušek
Foto na obálce depositphotos.com
Sazba Jan Šístek
Odpovědná redaktorka Ing. Michaela Průšová
Počet stran 208
Sedmé vydání, Praha 2001, 2002, 2003, 2008, 2011, 2013, 2020
Vytiskla Tiskárna v Ráji s.r.o., Pardubice

© GRADA Publishing, a.s., 2020

ISBN 978-80-271-1860-1 (ePub)
ISBN 978-80-271-1859-5 (pdf)
ISBN 978-80-271-1249-4 (print)

Obsah

Předmluva	7
Úvodní slovo	9
Poděkování	11
Smysl a cíle této publikace – praktického průvodce pro české exportéry	13
I. OBECNÁ ČÁST: ÚVOD DO PROBLEMATIKY DOKUMENTÁRNÍCH AKREDITIVŮ	15
1. Platební metoda – placení dokumentárním akreditivem	15
1.1 Stručná charakteristika platebních metod	15
2. Dokumentární akreditiv – základní charakteristika	21
2.1 Co je to dokumentární akreditiv?	21
2.2 Druhy dokumentárních akreditivů	22
2.3 Potvrzený nebo nepotvrzený akreditiv	22
2.4 Strany zúčastňující se akreditivní operace	23
2.5 Postup při provádění akreditivní operace	23
2.6 Speciální typy dokumentárních akreditivů	24
3. Vztahy mezi stranami akreditivní operace	29
3.1 Vztah mezi exportérem a importérem – obchodní kontrakt	29
3.2 Vztah mezi importérem a jeho bankou – bankou vystavující akreditiv	29
3.3 Vztah mezi vystavující bankou a bankou avizující akreditiv beneficiantovi – exportérovi	30
3.4 Vztah mezi exportérem a vystavující bankou	30
3.5 Vztah mezi potvrzující bankou a exportérem	31
3.6 Ostatní vztahy	31
4. Hlavní principy dokumentárního akreditivu	34
4.1 Princip neodvolatelnosti (neodvolatelný akreditiv)	34
4.2 Princip nezávislosti na ostatních smluvních vztazích	34
4.3 Princip dokumentárnosti	34
4.4 Princip vyloučení odpovědnosti bank	34
5. Hlavní náležitosti dokumentárního akreditivu	36
5.1 Akreditiv ve formě swiftové zprávy	36
5.2 Akreditiv vystavený v telexové formě	48
5.3 Akreditiv vystavený ve formě dopisu	50
6. Použitelnost akreditivu	51
6.1 Jednotlivé způsoby použitelnosti akreditivu a možnosti zúčastněných bank v akreditivní operaci	52
II. PRAKTICKÁ ČÁST – POSTUP PŘI PROVÁDĚNÍ DOKUMENTÁRNÍHO AKREDITIVU	56
7. Předkontraktní příprava v souvislosti s importním a exportním dokumentárním akreditivem	56
7.1 Co by měl importér učinit před podepsáním příslušné obchodní smlouvy	56
7.2 Co by měl exportér učinit před podepsáním příslušné obchodní smlouvy	56
7.3 Obchodní kontrakt mezi exportérem a importérem	57
7.4 Dokumentární akreditiv jako způsob zaplacení hodnoty zboží	57
8. Kupní smlouva	58
8.1 Náležitosti smlouvy	58
8.2 Dokumentární akreditiv – platební podmínka zaplacení kupní smlouvy	58
8.3 Incoterms	59

9. Importní dokumentární akreditiv – provedení operace	62
9.1 Vystavení dokumentárního akreditivu	62
9.2 Vlastní vystavení akreditivu	63
Příloha 1: Příkaz k vystavení neodvolatelného dokumentárního akreditivu	65
10. Exportní dokumentární akreditiv – provedení operace	86
10.1 Avizování dokumentárního akreditivu beneficiantovi	86
10.2 Vlastní avizování akreditivu	88
Příloha 2: Pomůcka pro orientaci ve swiftové zprávě MT 700 – vystavení akreditivu	89
Příloha 3: Avizování exportního akreditivu beneficiantovi – vzor bankovního formuláře	91
Příloha 4: Pomůcka pro beneficianta pro kontrolu došlého avíza akreditivu	92
11. Změna dokumentárního akreditivu	93
11.1 Swiftová forma změny	93
11.2 Praktický postup změny akreditivu	96
12. Vystavení dokumentů	98
13. Prezentace dokumentů	99
Příloha 5: Exportní akreditiv (Pomůcka pro kontrolu dokumentů)	100
Příloha 6: Vzor průvodního dopisu k prezentovaným dokumentům	101
14. Nesrovnalosti v dokumentech – možnosti řešení	102
14.1 Opravitelné nesrovnalosti	102
14.2 Neopravitelné nesrovnalosti	102
15. Čerpání akreditivu	106
15.1 Čerpání akreditivu použitelného platbou na viděnou	106
15.2 Čerpání akreditivu použitelného odloženou platbou	107
15.3 Čerpání akreditivu použitelného akceptací směnky	108
15.4 Čerpání akreditivu použitelného negociací	110
Příloha 7: Postup při provádění dokumentárního akreditivu (schematický přehled)	112
III. FINANCOVÁNÍ AKREDITIVŮ	115
16. Financování exportních a importních dokumentárních akreditivů	115
16.1 Importní financování za pomoci akreditivů	115
16.2 Předexportní a exportní financování za pomoci akreditivů	117
IV. KONTROLA DOKUMENTŮ	125
17. Kontrola dokumentů – nesrovnalosti v dokumentech	125
17.1 Obecná pravidla kontroly dokumentů – povinnosti bank	125
17.2 Vlastní kontrola dokumentů	126
18. Kontrola jednotlivých dokumentů	136
18.1 Obchodní dokumenty	137
18.2 Finanční dokumenty	165
18.3 Dopravní dokumenty	169
18.4 Pojistné dokumenty	203
Seznam literatury	207

Předmluva

Vnější ekonomické vztahy a zahraniční obchod byly, jsou a budou v naší ekonomice velmi významným prvkem. Výměna zboží a služeb je každodenní součástí našeho života. Jedním z nejdůležitějších prvků této činnosti je způsob finančního zajištění obchodních operací. K tomu slouží celá řada finančních nástrojů, které jsou dnes používány po celém světě.

Akreditiv je dnes pokládán za jeden z nejstarších platebních nástrojů, který se používá jak v zahraničním, tak i ve vnitřním obchodě.

Řada zemí má dokumentární akreditivy upraveny v příslušných zákonech. Vycházelo se však z toho, že vztahy mezi zúčastněnými stranami se vyvíjely v bankovní praxi dlouhodobě a jsou dány určitými zvyklostmi. Na základě standardní bankovní praxe Mezinárodní obchodní komora v Paříži vydala sjednocující dokumenty *Jednotné zvyklosti a pravidla pro dokumentární akreditivy* a nedávno též mezinárodní pravidla *ISP 98 (International Standby Practices)*, které jsou pravidelně revidovány. Tyto dokumenty nemají povahu právních norem, jsou však bankami akceptovány. Své závaznosti mohou nabýt uvedením doložky, že „tento akreditiv podléhá Jednotným zvyklostem a pravidlům pro dokumentární akreditivy, revize 2007, publikace ICC č. 600“.

Praxe ukazuje, že je nezbytné stále se zabývat všemi prvky procesu směny. Neznalost či podceňování této činnosti může vést ke ztrátám, které často zdegradují kvalitní práci a snahu výrobců a obchodníků.

Tato publikace je zaměřena na pomoc všem těm, kteří se zabývají či se hodlají zabývat obchodní činností a chtějí maximálně čelit všem ztrátám a nebezpečím, které z této činnosti vyplývají. Obrací se především na ty, kteří se potřebují hlouběji seznámit s funkcí dokumentárního akreditivu jako jednoho z nejbezpečnějších platebních nástrojů současnosti.

Publikace je zdárným přínosem pro činnost všech podnikatelů, především exportérů v České republice.

Ing. Josef Cílek, CSc.

čestný viceprezident Hospodářské komory ČR

Úvodní slovo

Dokumentární akreditiv je bankovním produktem, v jehož standardizaci a celkovém rozvoji do jeho dnešního celosvětově dominantního postavení v oblasti financování zahraničního obchodu hrála zásadní roli Mezinárodní obchodní komora (ICC). Již v roce 1933 sestavila první „Jednotné zvyklosti a pravidla pro dokumentární akreditivy“, které byly postupně několikrát revidovány. Tato odborná činnost ICC byla velmi úspěšná, její zvyklosti dosáhly celosvětového přijetí. Dnes se prakticky nesetkáme s obchodním akreditivem, který by jim nebyl podřízen.

ICC dbá o standardizaci a funkčnost tohoto platebního systému i dalšími činnostmi. Pravidelná zasedání bankovní komise ICC se zabývají otázkami interpretace těchto pravidel v praxi. Je zřízen a zajišťován systém pro řešení sporů v oblasti dokumentárních akreditivů DOCDEX. ICC zajišťuje vydavatelskou a školicí činnost, certifikace odbornosti v této oblasti apod.

Dokumentární akreditivy jsou velmi sofistikované bankovní instrumenty, jejichž správné pochopení a používání je pro každého uživatele nutností. Ať už se jedná o exportéra, importéra či banku, pro všechny zúčastněné strany správné používání či poskytování akreditivů je velkým přínosem, na druhou stranu jejich podcenění či ignorace může vést (a zpravidla vede) k velkým časovým i materiálním ztrátám.

Tato publikace usnadní všem uživatelům, a především exportérům a importérům, používání akreditivů v praxi. Praktickým způsobem vysvětluje princip dokumentárního akreditivu, postupy, povinnosti i závazky jednotlivých zúčastněných stran. Autorovým cílem bylo vytvořit „referenční publikaci“, proto konzultoval mnohé otázky s předními odborníky nejen v oblasti dokumentárního platebního styku, ale i v mnoha relevantních oborech zahraničního obchodu, mezinárodní dopravy, pojišťovnictví apod. Domnívám se, že výsledkem je přesně to, co naši podnikatelé potřebují – komplexně zpracovaná praktická příručka, která jim usnadní každodenní obchodní styk s obchodními partnery a bankami v souvislosti s dokumentárními akreditivy.

Pevně věřím, že publikace přispěje k lepšímu porozumění tomuto velmi sofistikovanému bankovnímu produktu a v praxi pomůže akreditivu být tím, čím by být měl – tedy standardním platebním instrumentem, usnadňujícím exportní aktivity našich společností a významně snižujícím rizika, se kterými se setkávají v zahraničním obchodě.

Ing. Vladimír Prokop

čestný člen a výkonný ředitel Národního výboru ICC v ČR v letech 1999 až 2008

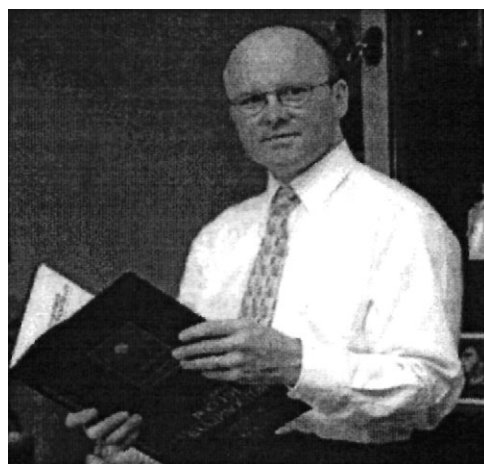
Poděkování

Publikaci věnuji všem, kteří si dokumentární akreditiv oblíbili a pro které se stal něčím víc, než jen pouhou profesí.

Autor

„For me it is a great pleasure to be associated with this book and to be acknowledged as one of the contributors. Not alone does this book provide a practical ‘road-map’ through the complexities of Documentary Credits but it does so in a very practical and structured manner. The countless hours I have spent in discussing technical issues with Mr. Andrlé has been a great pleasure, particularly as Mr. Andrlé provided the excellent Czech beer to stimulate our thinking. An excellent piece of work which should be on the book-shelf of every serious Documentary Credit Professional.“

„Je pro mě velkým potěšením být spojen s touto knihou a být jedním z těch, kteří přispěli k jejímu vzniku. Tato publikace nepředstavuje pouze praktickou „cestovní příručku“ na spletitých cestách, kterými se ubírají dokumentární akreditivy, ale činí tak velmi praktickým a strukturovaným způsobem. Bezpočetné hodiny diskusí s autorem věnované technickým otázkám byly velmi příjemné, zvláště pak díky tomu, že pan Andrlé zajišťoval excelentní české pivo ke stimulaci našeho uvažování. Vzniklo výborné dílko, které by nemělo chybět v knihovně žádného skutečného profesionála pracujícího s dokumentárními akreditivy.“

Vincent O'Brien

expert trade finance

*člen výkonného výboru Bankovní
komise ICC*

Děkuji všem svým přátelům, kolegům a dalším odborníkům, kteří se významně podíleli na vytvoření této publikace. Bez jejich znalostí, mnohaletých zkušeností a „dobré vůle“ by nikdy nevznikla. Moje poděkování patří zejména následujícím osobnostem:

JUDr. Zdeněk Pišek – bývalý právník ČSOB, a. s., přední odborník na problematiku práva zahraničního obchodu a směnečného práva;

Ing. Marie Marvanová – přední odborník v oboru trade finance;

Květuše Grmelová – bývalá dlouholetá pracovníce ČSOB, a. s., přední odborník na oblast dokumentárního platebního styku;

JUDr. Miroslav Šubert – bývalý přední odborník na oblast zahraničního obchodu a mezinárodní dopravy, expert ICC ČR;

JUDr. Miloš Pohůnek – přední odborník na oblast zahraničního obchodu a mezinárodní dopravy, místopředseda Rozhodčího soudu při Hospodářské komoře ČR a Agrární komoře ČR;

Ing. František Janatka, CSc. – přední odborník na zahraniční obchod, lektor ICC ČR;

Ing. Vladimír Prokop – bývalý výkonný ředitel Národního výboru ICC Česká republika;

Ing. Blanka Jarošová – manažerka dokumentárních akreditivů inkas a směnek ČSOB, a. s.;

Ing. Helena Černá – specialista na dokumentární akreditivy ČSOB, a. s.;

Helena Požárská – bývalý specialista na dokumentární akreditivy ČSOB, a. s.;

Martin Festa – specialista na bankovní záruky, ČS, a.s., dříve dlouhodobý Trade Services Manager, HSBC, pobočka Praha;

Ing. Jitka Coufalová – specialista trade finance (bankovní záruky) ČSOB, a. s.;

Ing. Alexander Šafařík-Pštrosz – ředitel TZÚS Praha, s.p. (Technický a zkušební ústav stavební Praha, s.p., předseda FITPRO (Český národní orgán pro usnadňování procedur v mezinárodním obchodě);

Marie Myšková – týmový vedoucí trade finance, Expobank CZ, a. s.;

Hana Hudcová – bývalý specialista na dokumentární obchody Union banka, a. s.;

Vincent O'Brien – konzultant v oblasti trade finance, člen výkonného výboru bankovní komise ICC;

Ing. Radek Dobáš – vedoucí oddělení dokumentárních plateb, ČS, a. s.

Ing. Jiří Schweinert – vedoucí oddělení bankovních záruk, bývalý vedoucí oddělení dokumentárních akreditivů, KB, a. s.

Dále děkuji zejména těmto společnostem a institucím:

ČSKD Intrans, a. s.; Hospodářská komora České republiky; SGS ČR, s. r. o.;

Bureau Veritas Czech Republic; Česká pojišťovna, a. s.; Česká pošta, s. p.; ČSPL, a. s. Děčín;

DHL International (Czech Republic), s. r. o.; NH-Trans, s. r. o.; Inspekta, a. s.

a všem dalším, kteří publikaci podpořili.

Pavel Andrlé
autor

Smysl a cíle této publikace – praktického průvodce pro české exportéry

Vážení čtenáři,

dostává se vám do rukou publikace, která si klade za cíl poskytnout ucelený a především prakticky orientovaný přehled problematiky dokumentárního platebního instrumentu — dokumentárního akreditivu. Komplexním způsobem se zabývá jedním z nejstarších platebních instrumentů v zahraničním obchodě, a to z pohledu standardních pravidel, podle kterých se provádí na celém světě, tj. „Jednotných zvyklostí a pravidel pro dokumentární akreditivy“, a současně z pohledu naší bankovní praxe.

Základní části titulu:

- I. Obecná část** obsahuje podrobné seznámení s dokumentárním akreditivem, jeho rolí a postavením ve financování zahraničního obchodu. Akreditiv je zde porovnáván s jinými platebními metodami z hlediska výhod či nevýhod pro obchodní strany. Naleznete zde přehledně zpracované souvislosti mezi dopravními dokumenty používanými v zahraničním dokumentárním platebním styku a zbožím, ke kterému se vztahují. Dále zde představujeme hlavní prvky dokumentárního akreditivu – charakter závazku bank(y) z akreditivu, princip nezávislosti na obchodních kontraktech, vztahy mezi jednotlivými stranami, které se zúčastňují akreditivní transakce, a další. Dokumentární akreditiv popisujeme tím nejpraktičtější způsobem, oproti jiným podobným publikacím, které se mu věnují v obecné rovině. Akreditivní listinu (v praxi obvykle zasílanou mezibankovním telekomunikačním systémem SWIFT), jež stanovuje podmínky akreditivu, popisujeme postupně, „položku po položce“. Jednotné zvyklosti a pravidla pro dokumentární akreditivy jsou zde vysvětleny (včetně různých možností) přímo v souvislosti s jednotlivými náležitostmi akreditivu.
- II. Praktická část** již podrobněji vysvětluje postup v akreditivní operaci – od předkontrakční přípravy, přes sestavení obchodní smlouvy (s důrazem na část týkající se podmínek placení prostřednictvím dokumentárního akreditivu) a vystavení akreditivu až ke komplementaci akreditivem požadovaných dokumentů, k jejich prezentaci a čerpání akreditivu. Zde se obeznámíte s běžnými postupy a povinnostmi jednotlivých bank v akreditivní operaci i s případnými problémy a způsoby, jak se jim v praxi vyhnout. Značná pozornost je věnována problematice vystavení akreditivu, tj. řádnému vyplnění příkazu k vystavení dokumentárního akreditivu. Pro importéra je velmi důležité, aby požadované dokumenty co možná nejvíce prokazovaly splnění dodacích a dalších podmínek ze strany exportéra, aby dodávka zboží byla učiněna včas, v požadovaném množství a kvalitě. Je tedy naprostou nezbytností, aby importér správně zvolil požadované dokumenty (dle kupní smlouvy) a správně a dostatečně je v instrukcích k vystavení dokumentárního akreditivu upřesnil. Budeme se zde též podrobně zabývat i avizováním a potvrzováním akreditivů a prezentací dokumentů.
- III. Financování akreditivů:** Akreditiv není jen zajišťující platební instrument, ale může posloužit i jako nástroj financování. Importér často potřebuje odklad platby nebo bankovní úvěr na financování svého dovozu. Exportér často hledá možnosti předexportního financování, tj. financování výroby a expedice zboží. Pokud poskytuje obchodní úvěr – odklad platby – importérovi, sám může potřebovat příslušnou pohledávku financovat, tedy exportní financování. Tato část publikace čtenáře přehledně seznámí s různými formami financování v souvislosti s akreditivy.
- IV. Kontrola dokumentů:** Akreditiv plní požadovaný účel ve vztahu k exportérovi, tj. zajišťuje mu zaplacení kupní ceny jím dodávaného zboží, ale pouze tehdy, splní-li exportér všechny dané podmínky; jinými slovy, předloží-li včas dokumenty striktně odpovídající podmínkám akreditivu. V praxi s tímto požadavkem bývá spojeno velké množství komplexních problémů a nejasností, proto velmi často dochází k tomu, že v dokumentech prezentovaných exportérem jsou bankami nalezeny nesrovnalosti. Tato část publikace vás seznámí s požadavky na dokumenty podle „Jednotných zvyklostí a pravidel pro dokumentární akreditivy, publ. ICC č. 600, revize 2007“ tak, jak jsou aplikovány bankami. Znalost těchto pravidel je pro exportéra používajícího akreditiv naprosto klíčová – jediné tak může podmínky akreditivu splnit a dostat včas zaplacení!

I. OBECNÁ ČÁST: ÚVOD DO PROBLEMATIKY DOKUMENTÁRNÍCH AKREDITIVŮ

Postupující globalizace světové ekonomiky a nebývalý pokrok v rozvoji mezinárodní dopravy a informačních technologií dnes umožňují obchodování i s těmi nejdlejšími místy naší planety. Pro mnoho obchodních transakcí placení předem před dodávkou zboží (nebo služeb) nebo naopak dodání zboží na obchodní úvěr nepřipadá v úvahu z důvodu velkých rizik s tím spojených. Jedná se především o obchod s rozvojovými zeměmi Asie, Afriky, Latinské Ameriky, Středního východu či východní Evropy (tzv. *emerging markets*¹), ale i s některými subjekty z vyspělých zemí Evropy, Severní Ameriky či Asie.

V posledním desetiletí dvacátého století světová ekonomika prošla opět několika „globálními ekonomickými turbulencemi“, např. mexickou a následnou latinskoamerickou krizí, krizí ruské a asijské ekonomiky, a tak si ekonomické subjekty opět byly nuceny uvědomit význam správného řízení rizik (především kreditních, měnových, ale i teritoriálních – *country risk*²) a volby odpovídajících platebních a jiných bankovních (pojistných apod.) zajišťovacích instrumentů. Na počátku druhé dekády jednadvacátého století jsme se potýkali s následky globální finanční a následné ekonomické krize, která zasáhla světovou ekonomiku koncem roku 2008. V současné době (polovina roku 2020) svět zasáhla krize způsobená pandemií v důsledku onemocnění COVID-19, jejíž důsledky teprve začínáme pociťovat... Jsme svědky návratu k osvědčeným zajišťujícím platebním instrumentům, větší pozornosti věnované příslušným platebním rizikům.

Dokumentární akreditiv jako jeden z nejstarších bankovních instrumentů hraje v zahraničním obchodě obrovskou a nezastupitelnou roli, neboť v případě správného provedení významně snižuje či odstraňuje některá rizika, se kterými se v zahraničním obchodě setkáváme. Navíc je jakýmsi kompromisem mezi zájmy exportéra a importéra v zahraničním obchodě; může poskytnout vyvážené výhody pro obě strany.

1. Platební metoda – placení dokumentárním akreditivem

V zahraničním platebním styku rozeznáváme čtyři hlavní platební metody. V praxi se samozřejmě setkáváme s jejich různými formami i kombinacemi. Mějme na paměti, že se jedná o „platební metody“, tj. způsoby zaplacení kupní ceny vzhledem k okamžiku předání zboží od exportéra k importérovi. Placení dokumentárním akreditivem má mezi nimi výjimečné postavení, neboť k platebnímu závazku importéra, vyplývajícího z kupní smlouvy, přistupuje nový samostatný závazek vystavující, popř. i potvrzující banky (je-li akreditiv potvrzen), který vychází z akreditivu. Exportér, v jehož prospěch je dokumentární akreditiv vystaven, se takto efektivně zajišťuje proti platebnímu riziku importéra (tedy riziku, že by mu importér nezaplatil). Na druhou stranu importér je zajištěn proti bezdůvodnému placení, platí za dokumenty vztahující se k objednanému zboží, které sám v rámci akreditivu požadoval a specifikoval.

1.1 Stručná charakteristika platebních metod

1.1.1 Platba předem

Termínem **platba předem** rozumíme zaplacení celé kupní ceny zboží před odesláním zboží exportérem.

V praxi placení touto metodou probíhá tak, že exportér odesílá zboží podle dohody s importérem až poté, co obdrží celou kupní cenu zboží na svůj bankovní účet. Pro exportéra se samozřejmě jedná o nejvýhodnější a nejbezpečnější způsob z hlediska platebního rizika od importéra i země importéra, neboť tato rizika nepodstupuje. Taková platební metoda je naopak značně nevýhodná pro druhou stranu – importéra, který nejdříve platí kupní cenu zboží a až poté je obdrží (pokud vše dobře dopadne). Bezpochyby záleží i na dalších ujednáních kupní smlouvy i na rozhodném

¹ Tímto termínem se obecně nazývají nové, „vynořující se trhy“; jedná se především o nové tržní ekonomiky zemí Asie, Latinské Ameriky a východní Evropy.

² Country risk – riziko země; většinou se nazývá teritoriálním rizikem. Obecně představuje riziko, že subjekt v této zemi nebude moci splnit své závazky s ohledem na politickou nebo ekonomickou situaci země (např. z důvodu devizových restrikcí, politických nepokojů apod.).

právu, podle kterého se kupní smlouva řídí, dále na tom, jaká ostatní rizika importér podstupuje a jaké má možnosti náhrady v případě, že zboží není dodáno včas, v požadované kvalitě či vůbec ne. Avšak i když právo bude na jeho straně, domoci se tohoto svého práva a příslušné náhrady či odškodnění není vůbec jednoduché. I když importér získá rozhodnutí příslušného soudu ve svůj prospěch, úspěšný výkon tohoto rozhodnutí může být znemožněn změnou situací u exportéra (finanční, výrobní apod.). Proti těmto rizikům je vhodné se zajišťovat, např. odpovídajícími bankovními zárukami nebo standby akreditivy. Využití platební metody placení předem bývá v některých méně rozvinutých zemích legislativně, resp. nařízeními centrální banky, omezeno.

1.1.2 Placení po dodání zboží

Jedná se o platební metodu, kdy importér platí až poté, co obdrží zboží (nejčastěji po určité době, např. po dvaceti až třiceti dnech od data vystavení faktury; tyto lhůty mohou však přesáhnout i devadesát dní). V tomto případě exportér (pokud není zajištěn jiným způsobem) nese plně úvěrové riziko importéra (poskytuje mu obchodní úvěr) i jeho země (*country risk*). Exportér na základě objednávky zasílá (popř. předává) zboží importérovi a očekává od něho platbu. Je jasné, že na tuto platební metodu exportér přistupuje pouze na základě dobrých zkušeností s platební morálkou importéra a za předpokladu akceptovatelných teritoriálních rizik jeho země, nebo popř. je-li proti těmto rizikům zajištěn jinak (např. bezregresním faktoringem³, platební zárukou, standby akreditivem⁴ či pojištěním úvěrových a teritoriálních rizik). Pokud by takto zajištěn nebyl a importér by mu za zboží nezaplatil, jedinou možností by zůstalo podstoupit časově i finančně náročnou soudní při a bohužel ani rozhodnutí soudu ve prospěch exportéra nemusí znamenat vykonání rozsudku z důvodu finančního úpadku importéra.

Poznámka: Do skupiny platební metody „placení po dodání zboží“ patří i způsoby placení s dlouhodobější splatností. Jde o dlouhodobé úvěry, které většinou bývají zajištěny pojištěním se státní podporou (pojišťovnou typu EGAP) apod., ale protože se jedná o samostatnou problematiku, a termín „placení po dodání zboží“ se v této souvislosti běžně nepoužívá, hovoříme o dodavatelském či odběratelském úvěru.

Výše uvedené platební metody mají společnou vlastnost: vždy jsou jednoznačně výhodné pro jednu obchodní stranu – platba předem pro exportéra, platba po dodání zboží naopak pro importéra. Používají se, pokud si to „vynutí tržní podmínky“. Tím chceme říci, že záleží na postavení smluvních stran na trhu, na jejich vzájemných vztazích, na cenách příslušného zboží, na rizicích apod. Pokud se obchodní strany nedohodnou na žádné z těchto platebních metod, tedy jinými slovy řečeno postavení žádné obchodní strany není převažující, mají možnost použít jednu ze dvou následujících „kompromisních“ platebních metod – placení prostřednictvím dokumentárních plateb, tj. dokumentární inkaso nebo dokumentární akreditiv. V praxi se též často používá kombinace platebních metod, např. 30 % kupní ceny je placeno předem a zbývajících 70 % po dodání zboží apod.

1.1.3 Dokumentární platby

Kompromisem mezi zájmy smluvních stran exportéra a importéra bude „placení proti zboží“. Je pochopitelné, že pokud se smluvní strany dobře neznají, anebo mezi nimi existuje nedůvěra či pochybnost o ochotě či schopnosti druhé strany dostát svým závazkům, budou hledat řešení, které ponechá exportérovi kontrolu nad zbožím až do okamžiku zaplacení; ideálním řešením tedy je, když se okamžik zaplacení importérem ve prospěch exportéra překrývá s okamžikem, kdy importér získá kontrolu nad zbožím.

Dokonalým způsobem, který by zabezpečil toto „placení proti zboží“, by byla platba v hotovosti proti převzetí příslušného zboží. V praxi se takto v zahraničním obchodě z pochopitelných důvodů nepostupuje, **naopak byl vyvinut jiný způsob, který představuje de facto zaplacení proti zboží, a to proti dispozičním dokumentům, které toto zboží představují, anebo proti uvolnění zboží ve prospěch importéra.**

Jinými slovy, vyvážený kompromisní vztah mezi zájmy smluvních stran exportéra a importéra představuje i zaplacení proti získání kontroly nad zbožím prostřednictvím příslušných dokumentů nebo proti uvolnění zboží ve prospěch importéra.

Velmi důležitou roli v zahraničním obchodě samozřejmě hrají i ostatní dokumenty, např. některé jsou nutné k celnímu projednání, k získání preferenčních celních sazeb, ke schválení vpuštění zboží do oběhu v zemi importéra a podobně.

³ Jedná se o způsob financování prodejem krátkodobých pohledávek finanční společnosti – faktorovi (finanční společnosti provozující faktoring, může jej provádět i banka) bez zpětného postihu na exportéra – postupitele pohledávky.

⁴ Standby akreditiv je speciálním typem dokumentárního akreditivu, který plní funkci záruky. Na rozdíl od běžného komerčního akreditivu je čerpán tehdy, pokud zajištěný závazek smluvní protistrany není splněn (smluvní strana nezaplatila, nedodržela podmínky kontraktu apod.). Můžeme tedy říci, že standby akreditiv je záruka ve formě dokumentárního akreditivu.

Dokumenty hrají v dokumentárním platebním styku klíčovou roli, vždy se platí pouze proti dokumentům!

Nyní se podíváme na možnosti získání kontroly nad zbožím prostřednictvím dokumentů:

a) Dispoziční dokumenty, které představují dispoziční právo ke zboží

Dispoziční dokument představuje zboží v něm uvedené, právo disponovat s ním. Jinými slovy ten, kdo je oprávněným držitelem tohoto dokumentu, má právo, dané mu výstavcem dokumentu, disponovat se zbožím proti předložení tohoto dispozičního dokumentu. Je-li vystaven na řad, tj. v obchodovatelné formě, může být převeden na nového držitele pouhým indosamentem (rubopisem) na rubu dokumentu a předáním, čímž bude převedeno i dispoziční právo ke zboží (neboť to je vázáno právě na zmíněný dokument). V praxi se jedná především o námořní konosament⁵ či o některé multimodální dopravní⁶ dokumenty, zahrnující námořní dopravu, říční náložný list (říční konosament) či skladištní list (*warrant*) nebo vydací list (*delivery order*). Pro úplnost dodáváme, že dispoziční dokumenty mohou být vystaveny i na doručitele nebo na jméno. Pokud je dokument vystaven na doručitele, pak je převod dispozičního práva ke zboží v něm uvedenému ještě snadnější – stačí pouhé předání tohoto dokumentu novému držiteli. Dokument vystavený na doručitele se v praxi vyskytuje již velmi zřídka, především z důvodů rizik zneužití neoprávněným držitelem dokumentu a též proto, že může být plně nahrazen dispozičním dokumentem vystaveným na řad a nevyplněným indosamentem (používá se též výraz indosament *in blank*, resp. bílko indosament). Je-li dispoziční dokument vystaven na jméno, v takovém případě je obvykle možné dispoziční právo převést pouze cesí.

Dispoziční právo ke zboží (tedy kontrolu nad zbožím) lze převést na jinou osobu (je-li příslušný dokument vystaven na řad) pouhou indosací na rubu a fyzickým předáním dispozičního dokumentu. Je-li dispoziční dokument vystaven na doručitele, stačí k převodu dispozičního práva pouhé předání tohoto dispozičního dokumentu.

Protože se v praxi vytvořilo jen několik dispozičních dokumentů (pouze pro námořní a říční dopravu nebo pro některé případy multimodální dopravy obsahující námořní dopravu, a pro uskladnění), vyvinulo se i jiné, náhradní řešení, které **zabezpečuje, že se importér dostane ke zboží až poté, co zaplatí.**

b) Uvolnění kontroly nad zbožím ve prospěch importéra po zaplacení

V tomto případě exportér odešle zboží k dispozici nějaké třetí důvěryhodné osobě (většinou to bývá zasílatel v zemi importéra nebo ve výjimečných případech i banka, pokud k tomu dopředu svolí!), která je pověřena uvolnit zboží ve prospěch importéra až poté, co importér zaplatí hodnotu dokumentů. Toto řešení se používá v případech legitimálních dopravních dokumentů, které nepředstavují dispoziční právo ke zboží v něm uvedené, ale je pouze dokladem o převzetí zboží k dopravě nebo o odeslání zboží a o uzavření přepravní smlouvy mezi příkazcem (tedy tím, kdo si přepravu objednává; nemusí být vždy odesílatelem zboží!) a dopravcem, např. v letecké, silniční, železniční nebo multimodální dopravě.

Dokumentární platby představují způsob, jak lze zabezpečit, aby si exportér prostřednictvím dokumentů ponechal kontrolu nad zbožím až do jeho zaplacení.

Zde musíme upozornit na skutečnost, že tomu tak v praxi vždy nemusí být – vždy bude záležet na tom, jaké dokumenty jsou předkládány, jak jsou vystaveny, ale i na dalších podmínkách příslušné dokumentární operace!

1.1.3.1 Dokumentární inkaso

a) Pokud exportér odešle zboží námořní, říční nebo multimodální dopravou zahrnující námořní část, anebo je uskladněn a získá od dopravce nebo skladovatele **obchodovatelný dispoziční dokument**, může tento dokument indosovat tzv. nevyplněným indosamentem⁷ a **požádat třetí důvěryhodnou stranu (banku) o vydání tohoto dokumentu**

⁵ Naše legislativa mluví o náložném listu i v případě námořní dopravy, ale protože název konosament je v praxi mezinárodně námořní dopravy běžně používán, ponecháme jej i v našem textu.

⁶ Multimodální dopravní dokument kryje dopravu za použití nejméně dvou druhů dopravy, dopravce zodpovídá za celou dopravu z místa převzetí – odeslání zboží až do konečného místa určení.

⁷ Indosament se skládá nejčastěji z textu „Na řad“, nebo často i „Za nás na řad“, dále pak ze jména osoby, na jejíž řad je tento cenný papír převeden, a z plného názvu (často daného razítkem) a podpisu současného řádného držitele. Nevyplněný indo-

(a dalších k obchodnímu případu se vztahujících dokumentů) importérovi **proti zaplacení kupní částky**, nebo může tento dokument **nechat vystavit na řad nějaké třetí důvěryhodné strany** (inkasní banky) nebo **dokument na její řad převede a požádá tuto stranu o indosování a předání tohoto dokumentu** (a dalších k obchodnímu případu vztahujících se dokumentů) **importérovi proti zaplacení kupní částky**.

- b) Zároveň, jak jsme si vysvětlili výše, exportér může zboží v **případě nedispozičního – legitimačního dopravního dokumentu odeslat k dispozici bance či jiné třetí straně a požádat inkasní banku o inkasování kupní částky proti vydání těchto dokumentů a uvolnění zboží ve prospěch importéra** (banka, která je uvedena v dokumentu jako příjemce zboží, instruuje dopravce, resp. zasílatele, k vydání zboží importérovi).
- c) **Dokumentární inkaso se používá i v případech** (a v praxi jsou velmi časté!), **kdy exportér žádá inkasní banku o inkasování kupní částky od importéra za dokumenty, které nejsou ani dispoziční, ani z nich nevyplývá dispozice ke zboží ve prospěch banky či jiné třetí strany – tedy v případě, kdy zboží bylo zasláno přímo importérovi**. V tomto případě importér obdrží zboží a záleží pouze na něm, zda inkaso přijme a zaplatí či nikoli. Dokumentární inkaso pak ale nesplňuje podmínku zajištění kontroly nad zbožím do zaplacení, resp. poskytnutí platebního závazku (formou akceptace směnky) ze strany kupujícího.

Rozeznáváme dva hlavní druhy dokumentárních inkas:

- a) **Dokumenty proti zaplacení** (*documents against payment – D/P*): importér platí inkasní bance inkasní částku (kupní částku plus případné výlohy) a obdrží inkasní dokumenty. Je-li mezi nimi dispoziční dokument, získává tak kontrolu nad zbožím. V případě legitimačního dopravního dokumentu, kdy zboží bylo zasláno k dispozici banky, banka uvolňuje zboží v jeho prospěch (zdůrazňujeme, že k tomu v praxi dochází především v Evropě již velice zřídka, většinou pouze za použití leteckého nákladního listu – AWB).
- b) **Dokumenty proti akceptaci směnky** (*documents against acceptance – D/A*): importér akceptuje směnku na něj vystavenou a získá dokumenty. Opět bude záležet na dokumentech, zda a jakým způsobem získá kontrolu nad zbožím či zboží již obdržel. Importér je směnečně zavázán směnku při splatnosti uhradit proti jejímu předložení, nicméně bude záležet pouze na něm, zda svůj závazek dodrží či nikoli, inkasní banka za to nenese žádnou odpovědnost.

Upozornění!

Vidíme, že u inkasa s podmínkou dokumenty proti akceptaci směnky importér získává dokumenty (a s nimi i případnou kontrolu nad zbožím – viz výše), akceptuje-li směnku, ne tedy proti placení. Můžeme tedy říci, že u dokumentárního inkasa za podmínky D/A se dále výhodnost této platební metody přesouvá ve prospěch importéra, který získává takto obchodní úvěr zajištěný pouze jeho směnečným závazkem. Pravdou je, že případná směnečná pohledávka je ve většině právních systémů mnohem snadněji a rychleji vymahatelná, než nezajištěné účetní pohledávky. Nicméně v každém případě prodávající plně nese platební riziko kupujícího.

V praxi občas bývá tento problematický aspekt dokumentárního inkasa s odloženou splatností (podmínka D/A) řešen požadavkem na záruku třetí strany, obvykle banky za zaplacení této směnky importérem – akceptantem, nebo ať jakou třetí strany (banky) za akceptanta na směnce. Pokud banka avaluje směnku akceptovanou importérem, potom bude ve stejném závazku jako akceptant směnky, tj. bude v závazku uhradit směnku oprávněnému držiteli směnky při splatnosti. Pochopitelně poskytnutí záruky či avalu ze strany banky je plně na jejím rozhodnutí. Jestliže obchodní strany uvažují o využití dokumentárního inkasa s podmínkou dokumenty proti akceptaci směnky a avalu banky, potom by v každém případě měl kupující záležitost poskytnutí avalu řešit se svojí bankou co nejdříve, nejlépe před podpisem příslušného obchodního kontraktu.

Rekapitulace hlavních rizik u dokumentárního inkasa z hlediska exportéra:

U dokumentárního inkasa exportér podstupuje riziko neodebrání zboží a nezaplacení. Nicméně lze prostřednictvím dispozičních dokumentů, resp. legitimačních, kdy je příjemcem zboží třetí strana (banka) zajistit, aby si exportér ponechal kontrolu nad zbožím až do zaplacení kupní ceny (D/P), resp. do uznání platebního dluhu formou akceptace směnky (D/A).

sament (indosament in blank, blanco indosament) neobsahuje žádné jméno či název, na koho má být převeden, ale pouze jméno a podpis (a popř. razítko) současného držitele. Cenný papír se v této podobě stává de facto papírem na doručitele.